

Josep Comellas i Josep Maria Carnero.

En conjunt, doncs, considerem que és de justícia dir que el paper de l'administració ha estat notablement positiu tant per a la protecció com per al coneixement de la fauna comarcal. És així malgrat una certa mala imatge força estesa entre la població local, derivada segurament d'un esperit sovint massa reglamentista o intervencionista.

Els darrers temps

Al llarg de la dècada de 1990 el coneixement sobre la fauna berguedana va anar essent cada vegada més complet, gràcies als treballs realitzats amb la intervenció més o menys directa de l'administració, als que seguíem fent els

“veterans” del Grup de Natura i també a la iniciativa d'altres naturalistes que es van anar incorporant. Entre aquests creiem que cal destacar Francesc Comes “Piu”, de Sagàs, Joan Pujol, de Gironella, i Josep Maria Marmi, de Berga. En bona part com a resultat de l'esforç de sintetitzar la informació recollida per totes aquestes persones, l'any 1998 va ser possible publicar la *Fauna del Berguedà*, obra que per primera vegada oferia l'estat de coneixement sobre la situació de tots els vertebrats de la comarca.

En els quatre anys que han passat s'han continuat fent activitats que han millorat la qualitat de la informació i que han motivat la redacció d'aquest conjunt d'articles. A títol personal, tots els que estem interessats en

aquestes qüestions hem seguit com sempre, sortint al camp i recollint totes les dades que podem. Lamentablement, la incorporació a aquest petit món de gent més jove ha estat molt escassa, almenys pel que nosaltres sabem. Per sort, l'arribada d'un nou resident a la comarca, en Carles Flaquer, ha estat important per millorar una mica el coneixement dels ratpenats, que eren justament el grup de vertebrats per al qual les dades són més deficientes (cal precisar que aquesta penúria no és pas una exclusiva berguedana, sinó que es pot generalitzar arreu).

Aquests anys també hi ha hagut diversos projectes col·lectius que han servit per aportar nova informació: els censos estatals de voltors i aufransys, el Cens Hiver-

nal d'Ocells Aquàtics que es fa cada gener i que serveix com a excusa per aplegar un bon grapat d'aficionats a la fauna i, molt especialment, la realització del nou *Atlas d'Ocells Nidificants de Catalunya*. El treball de camp d'aquest nou *Atlas*, que ha d'actualitzar i afinar la informació del primer, s'ha estat fent entre els anys 1999 i 2001 i enguany s'ha d'acabar. Ha representat un esforç molt considerable, però sens dubte productiu, ja que ha permès obtenir noves dades sobre diverses espècies i, sobretot, permetrà disposar d'una informació de qualitat sobre l'avifauna.

**Pere Aymerich
i Joan Santandreu**

DOSSIER

LLUÍS CABANAS

Els peixos

AQUEST ESTUDI SOBRE LES espècies de peixos que habiten les aigües de la nostra comarca només vol actualitzar la relació de les diferents espècies que podem trobar-hi. Cada any apareixen espècies noves i altres desapareixen, unes poden estar en expansió, d'altres en regressió. L'embassament de la Baells condiona molts d'aquest canvis en la nostra ictiofauna. De les espècies de peixos que podíem trobar al Berguedà fa uns quants anys –truites, barbs i bagres– en queden només poblacions relictues. En canvi podem trobar-hi carpes, lucis, silurs, etc.

Moltes d'aquestes introduccions estan condicionades pel canvi sofert per molts ecosistemes, sobretot per la construcció d'embassaments. Podem dir que, canviat l'escenari, canviats els protagonistes. Força trist, però realment és així. Les truites de veritat, els barbs i les bagres, en època de reproducció, realitzen migracions riu amunt amb la finalitat de trobar llocs adients per portar a terme la posta. La presa

els representa un mur impossible de passar. En altres llocs, la construcció de minicentrals elèctriques i la falta de respecte pel cabal ecològic del riu també ho fa impossible.

Val la pena comentar aquí les conclusions a què va arribar un treball de recerca de batxillerat (*Incidència de les introduccions de salmònids sobre les migracions de ciprínids en els rius de la Catalunya Central*), de Daniel Renalies, premiat amb un CIRIT l'any 2001. Aquest treball posa de manifest la causa d'un fet que es ve constatat ja fa un cert temps: la progressiva desaparició de barbs i bagres en els cursos fluvials de la Catalunya central. Posa en evidència aquesta preocupant situació, que es dona paral·lelament a la següent paradoxa: d'una banda s'intenta protegir el barb declarant-lo espècie no pescable per la Generalitat de Catalunya, però d'una altra banda s'autoritzen introduccions en els rius de truites de piscifactoria que depreden sobre els barbs. Mitjançant la re-

alització d'estudis estadístics a partir de diferents mostres s'avalua la magnitud de la qüestió plantejada. La notable davallada del nombre d'exemplars de ciprínids rau en les periòdiques introduccions d'exemplars de truites provinents de les piscifactories que, en plena època de creixement dels alevins de barb i de bagra, els devoren per alimentar-se, ja que no podem oblidar el caràcter depredador dels salmònids. En l'anàlisi comparativa de mostres efectuats els mesos de juny i agost respecte del mostreig efectuat el maig s'evidencia que la presència de ciprínids és molt minsa, ja que una immensa majoria han estat anihilats pels salmònids. Un aspecte que cal remarcar és el fet que aquestes introduccions de pseudotruietes en els rius es realitzen amb un clar objectiu: satisfer la forta demanda dels pescadors o col·lectius associats, sense prestar gaire atenció a les conseqüències que se'n deriven. La pesca esportiva de salmònids comporta, per des-

comptat, uns guanys econòmics considerables, però a costa d'alterar l'ecosistema natural del riu. Alguns pescadors atribueixen, erròniament, aquesta desaparició de ciprínids a certs animals (corbs marins, bernats pescaires o, fins i tot, llúdrigues), però aquesta justificació no té cap mena de fonament, ja que aquestes espècies no es troben presents en grans quantitats en els rius de la Catalunya central. A mesura que es va avançar en la recerca ens vam adonar que el problema és més seriós del que es pot pensar i, si no s'hi posa remei ràpidament, els rius en què s'efectuen introduccions de salmònids de piscifactoria poden veure greument alterat el seu equilibri ecològic, fins a l'extrem que la presència de barbs i bagres es vagi reduint paulatinament fins a la total extinció, la qual cosa deixaria la fauna íctica autòctona d'aquelles zones reduïda a zero.

Cal afegir, també, que en els darrers anys els rius de la nostra comarca i tots els de Catalunya han patit nombrosos aboca-

ments controlats o incontrolats de residus de tot tipus (orgànics i inorgànics). D'altra banda, en anys de sequera, les indústries i minicentrals elèctriques han captat un cabal d'aigua que ha deixat pràcticament secs alguns cursos fluvials. Aquestes circumstàncies també han contribuït a reduir les poblacions de ciprínids dels nostres rius.

Barb cua-roig (*Barbus haasi*)

És el típic barb de riu i riera, el nostre barb de sempre, de mida no gaire gran, entre 15-25 cm de llargada total els exemplars adults, amb el cap força gros i unes barbes relativament llargues, i amb llavis gruixuts. Les aletes solen estar tenyides de roig i la coloració del cos presenta taques negres. Es reproduïx entre l'abril i el juny, i la femella pon entre 2.000 i 7.000 ous. Arriben a viure entre 5 i 6 anys. S'alimenta de macroinvertebrats bentònics. És endèmic de la Península Ibèrica, sobretot a Catalunya i al País Valencià.

En la nostra comarca, el barb cua-roig era el peix més comú i famós, i podíem trobar-lo per tot arreu. L'evolució recent de les seves poblacions ha estat diferent en diversos sectors de la comarca. Sembla que es manté a la part alta del Llobregat, com passa al tram situat entre la cua de la Baells i el Collet (gràcies, segurament, al fet que els darrers anys s'ha respectat una mica el cabal ecològic del riu). La situació, per contra, ha empitjorat en moltes rieres del baix Berguedà (Merola, Clarà...), en algunes de les quals els barbs pràcticament han desaparegut. Les causes probables d'aquesta regressió són la manca d'aigua (per l'acció combinada de la sequera i de les excessives captacions) i la contaminació per matèria orgànica procedent de granges. També al baix Berguedà, però al Llobregat, el problema actualment més important són les introduccions repetides de truites, que depreden sobre els barbs, molt especialment sobre les cries; sense aquesta pressió tan forta és possible que les poblacions de barbs s'haguessin recuperat bé, ja que la qualitat de l'aigua ha millorat força, tret de la situació que s'esdevé quan hi ha

L'excessiva pressió de la pesca esportiva malmet, moltes vegades, els ecosistemes fluvials.

LLUÍS CABANAS

Les rescloses són un gran impediment per a les migracions dels peixos.

LLUÍS CABANAS

alliberament de fangs per les comportes de fons de l'embassament de la Baells. La construcció d'aquest embassament també va ser un gran impediment per a les migracions dels barbs, ja que és un obstacle infranquejable.

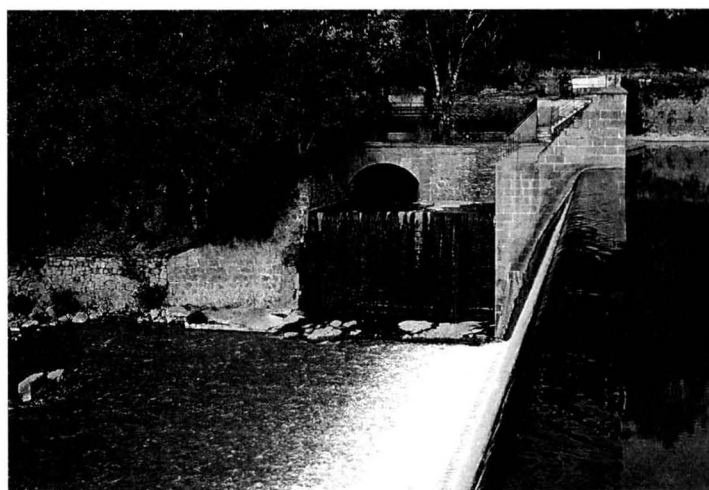
Barb de l'Ebre (*Barbus graellsii*)

És el barb típic del Segre i de tota la conca del riu Ebre, de dimensions més grans que el barb cua-roig, amb talles de 70 a 80 cm i uns 3 kg de pes. Al Berguedà va ser introduït al pantà de la Baells, però no va prosperar, ja que aquest barb és una espècie litòfila, que efectua la fresa sobre els fons pedregosos dels rius. No obstant, en queden alguns exemplars, que també poden procedir de l'engedada per part de pescadors que el fan servir d'esquer viu.

Bagra (*Leuciscus cephalus*)

Juntament amb el cua-roig, la bagra era l'altre típic peix dels rius i rieres de la nostra comarca. És un peix al qual li agrada l'aigua neta i oxigenada, pot viure en rieres i rius fins als trams més baixos d'aquests. Pot arribar als 2 kg de pes i a talles de més de 50 cm de llarg. Té el cap molt gros i el cos allargat. Presenta colors argentats, amb les escates molt visibles, amb els contorns pigmentats i amb les aletes rosades, sobretot en època de reproducció. És de règim omnívor, ja que s'alimenta tant de larves d'insectes com d'algues i, a mesura que augmenta de mida, es va tornant més depredador, sobretot de peixos.

Al Berguedà les poblacions han disminuït molt els darrers anys. En rieres on fa poc encara n'hi havia bones poblacions (la Portella, Merola, Merlès, Navel),

la bagra ha estat molt afectada per la sequera, les captacions d'aigua, la contaminació i segurament també per la competència d'altres peixos introduïts, fins al punt que ha desaparegut de molts trams. Al riu Llobregat, al pas pel baix Berguedà, un problema greu són les introduccions de truites destinades a la pesca esportiva, que es mengen les cries de bagra i han provocat que aquesta gairebé s'hagi extingit de molts indrets.

Truita comuna (*Salmo trutta*)

Era l'espècie típica del curs alt dels nostres rius. Era l'estimada truita del país. Fixeu-vos-hi bé, dic era perquè actualment, a la nostra comarca, ja gairebé no existeix. Era un peix de mida mitjana, de cos allargat i robust, un cap gros, amb una boca ben armada de dents. La coloració, bé que és variable, sol tenir tonalitats grogues verdoses, amb taques fosques petites que alternen amb unes altres vermelles, una mica més grans. Es reproduïx entre novembre i gener, les postes són dipositades en nius o forats que

excaven als cursos més alts dels rius, sobre fons de sorra o grava. La seva alimentació és sobretot a base d'insectes i les seves larves. Realitza migracions dins del mateix riu, perquè a l'època de la reproducció va a la recerca de llocs apropiats per tal de realitzar la fresa.

A la nostra comarca l'agressió més gran que ha sofert han estat les constants introduccions (no pas repoblacions) de tota mena de truites procedents de diversos països, fet que va provocant la desaparició de la truita autòctona. En els llocs on s'ha introduït truita irisada, aquesta ha desplaçat la del país i, en els llocs on s'han introduït altres varietats de truita comuna, la contaminació genètica ha fet que vagi degenerant fins a desaparèixer.

Queden alguns reductes de truita del país a la capçalera d'aigua de Valls, i en algunes rieres com la de Metge i la riera de l'aigua de Berga, que s'haurien de protegir de qualsevol agressió.

A part del factor introduccions foranes, també cal incidir en la problemàtica de la proliferació de

minicentrals elèctriques, grans barreres per a les seves migracions, i en la falta de cabal en molts cursos d'aigua.

Truita irisada (*Oncorhynchus mykiss*)

Truita introduïda a principis dels anys setanta a les nostres contrades. Al riu Llobregat es varen alliberar truites irisades des de Pedret fins a Guardiola, Bagà i la Pobla de Lillet. Aquesta truita es reproduïx en poquíssims indrets, i a la nostra comarca només ho fa al riu Gréixer, on hi ha una bona població establerta. Últimament també s'ha constatat la reproducció en algun tram del riu Llobregat. Aquesta espècie és una gran competidora de la truita autòctona, ja que ocupen els mateixos nínxols ecològics.

Tenca (*Tinca tinca*)

És un peix de cos robust i cobert de petites escates, de color verd, que als Països Catalans ha estat introduïda per l'home. Abans, al Berguedà era comuna als estanys de Graugés, i també en algunes basses de Casserres i Olvan. També podíem trobar-la al Llobregat, en punts com l'aiguabarreig amb la riera de Merola, i també en alguns trams d'aquesta riera, sobretot en un petit embassament situat en la seva zona alta.

La sequera ha provocat recentment la seva desaparició de la riera de Merola. En els estanys de Graugés va desaparèixer per la introducció de la carpa, per competència directa. Al Llobregat també es pot considerar pràcticament extingida. Actualment es manté, molt escassa, en algunes basses de Casserres, com a cal Fàbregas.

Carpa (*Cyprinus carpio*)

És una espècie introduïda a la Península fa molt i molt de temps. Dimensions considerables, més d'un metre de llarg i 20 kg de pes. Presenta diverses varietats: carpa comuna, carpa de miralls, carpa cuir i carpa reial. Es reproduïx de maig a juny, amb una gran quantitat d'ous, i s'adapta a molts hàbitats diferents. Molt resistent a les condicions de vida i a la qualitat de les aigües.

Àmpliament distribuïda a la nostra comarca. La població més ben establerta és la de l'embassa-

Les poblacions de luci de l'embassament de la Baells estan disminuint fortament. La causa principal sembla que són les grans variacions del nivell de l'aigua, que els impedeix criar amb èxit.

LLUÍS CABANAS

El silur, peix de grans dimensions, ha estat introduït amb èxit a l'estany de Graugés (Avià), on va ser pescat aquest exemplar. LLUÍS CABANAS

ment de la Baells. No obstant, aquesta població pateix des de fa uns cinc anys la denominada vi-rèmia primaveral de les carpes, una malaltia que sol durar de set a vuit anys i que causa la mort de molts individus, generalment durant el període primaveral. És molt important no transportar individus d'un lloc a un altre mentre duri la malaltia, per evitar segures contaminacions d'altres comunitats piscícoles. També existeix una bona població de carpa a l'estany gran de Graugés. Altres llocs on podem trobar carpes a la nostra comarca són el Llobregat a partir de Gironella i també en algunes basses i estanys, com a la reserva d'aigües d'Olvan o al pantà de Casserres.

Madrilla (*Chondrostoma miegii*)

Espècie de curs mitjà i baix dels rius de la conca de l'Ebre. S'alimenta de matèria vegetal, sobretot algues, i és de costums gregaris. Abans era un peix comú, però avui ha esdevingut escassa i, fins i tot, ha desaparegut en molts llocs. Les causes són les de sempre: introducció d'espècies foranes, contaminació, sequera...

A la nostra comarca podem trobar-la, en petit nombre, a la riera d'Aigua d'Ora. Aquests exemplars provenen del riu Cardener, on van ser introduïda des del Segre.

Gobi (*Gobio gobio*)

Ciprínid de petites dimensions, màxim 15-16 cm de llargada. Presenta un parell de barbes bucal i, en època de reproducció, el mascle desenvolupa uns tuber-

cles nupcials al cap. S'alimenta sobretot d'insectes que captura al fons, i també de crustacis. És una espècie al·lòctona amb facilitat d'adaptació.

Al Berguedà, a més de la població ja coneguda de la riera de Merlès, al final dels anys noranta se n'ha trobat algun exemplar al riu Llobregat, al tram entre Guardiola de Berguedà i la cua del pantà de la Baells. Es creu que aquests exemplars han estat introduïts provinents del riu Segre.

Gardí

(*Scardinius erythrophthalmus*)

Espècie d'origen europeu, introduïda ja fa temps. Molta gent l'anomena erròniament carpí. Té el cos alt i comprimit lateralment, i les aletes de colors vermellinosos.

Les primeres cites a la nostra comarca són del llac de Graugés, on sembla que foren introduïts per controlar la proliferació de larves de mosquit. Avui en podem trobar en altres llocs. N'hi ha poblacions estables al pantà de la Baells i al riu Llobregat, aigües amunt, fins a Guardiola de Berguedà. Últimament ha estat observat en un parell de localitats noves: al Llobregat a la rodalia de Gironella i al pantà de Fuïves (riera de la Portella).

Rutil (*Rutilus rutilus*)

Espècie introduïda que podem confondre amb el gardí. Per diferenciar-les només hem de mirar la posició de les aletes dorsal i ventral. Fou introduït cap al 1995 a la Baells i encara manté bones poblacions a l'embassament, així com al tram del Llobregat que va des de la cua del pantà fins al Collet.

Alburn (*Alburnus alburnus*)

És un peix semblant a una arençada, ja que és aplanat lateralment i platejat, amb unes escates molt grosses. Forma agrupacions de molts individus i s'alimenta d'insectes en totes les seves fases. Introduït a la Baells a la mateixa època que el rutil, actualment hi és molt abundant. En canvi, és rar al tram del Llobregat situat més amunt del pantà. També ha estat observat a l'estany de Graugés i a la riera de la Portella, on deu haver arribat transportat pels pescadors.

Vairó (*Phoxinus phoxinus*)

Anomenat també barb roig, és una espècie petita, introduïda en alguns rius de Catalunya. Forma agrupacions de molts individus, i en època de reproducció presenta una coloració molt vistosa.

Al Berguedà en trobem poblacions a la riera de Merlès i al riu Llobregat, sobretot en el tram comprès des de la cua de l'embassament fins a la Pobla de Lillet. Segurament han estat portats per pescadors, provinents del riu Segre, on és molt abundant.

Peix gat (*Ictalurus melas*)

Peix originari d'Amèrica del Nord. Presenta com a particularitat vuit barbes (quatre per mandíbula). Fa uns quants anys era molt abundant al llac de Graugés i també era present a la riera de Merola i al pantà de la Riba. Darrerament no ha estat trobat enlloc, de manera que avui el podem considerar extingit a la comarca.

Silur (*Silurus glanis*)

Peix de grand dimensions introduït durant les dècades dels setanta i els vuitanta a l'embassament de Riba-roja, a l'Ebre. A la nostra comarca, l'any 1998 informàvem d'algunes introduccions puntuals d'aquesta espècie, però dèiem que havien tingut poc èxit i que no semblava haver-hi cap població establerta. La situació ha canviat: avui ja està ben establert a l'estany de Graugés, on se n'han pescat força exemplars i, sobretot, s'hi han trobat nombrosos exemplars joves, prova que hi cria amb èxit i que la població es pot mantenir. A

El rutil és un ciprínid molt prolífic, que pot desplaçar altres espècies dels llocs on ha estat introduït. LLUÍS CABANAS

l'embassament de la Baells també se n'ha agafat algun, però no sabem que hi criï.

Luci (*Esox lucius*)

Anomenat també lluci i lluç de riu, és el depredador típic. S'alimenta quasi exclusivament de peixos. Presenta el cos allargat i una boca molt ben armada, amb moltes dents.

Fa uns anys va arribar a ser força abundant al pantà de la Baells. Actualment hi ha disminuït molt, potser a causa de la competència amb la luci-perca i dels freqüents canvis de nivell de l'aigua del pantà, que fan difícil que arribi a criar amb èxit. També se n'ha vist algun exemplar al pantà de Fuïves.

Gambússia (*Gambusia holbrooki*)

Pertany al grup dels pecílids, peixos de petites dimensions que es reproduïxen ovovivíparament o vivíparament. Són peixos ameri-

cans, i a la Península Ibèrica només hi tenim representada la gambússia. Ha estat introduïda en molts llocs per fer front a les plagues de mosquits, ja que la gambússia menja sobretot larves d'insectes.

Els darrers anys ha aparegut a l'estany gran de Graugés, on s'ha fet força freqüent. Fins a 1998 només es coneixia d'un estanyol de la mateixa zona. Caldrà veure si aquesta població s'hi mantindrà.

Peix sol (*Lepomis gibbosus*)

Peix molt bonic, però molt nefast per a la resta de la fauna, ja que és un gran depredador d'alevins i postes d'altres peixos. Mida petita, cos alt i comprimit lateralment i pintat de molts colors. En l'època de reproducció el mascle construeix un niu circular on la femella diposita els ous.

Podem trobar-lo a l'estany de Graugés i als estanyols del Serret (Berga). A l'embassament de la Baells era molt nombrós, però actualment es troba en forta regressió, segurament per la introducció de la luci-perca.

Perca americana

(*Micropterus salmoides*)

Espècie introduïda a la majoria dels embassaments. És de dieta carnívora (peixos, insectes, petits mamífers) i per això pot afectar negativament l'altra fauna aquàtica.

L'únic indret dels molts on ha estat alliberada on avui sembla que manté poblacions més o menys estables és a l'embassament de la Baells. Podem trobar-ne també algun exemplar al pantà de Fuïves i al de Casserres.

Luci-perca

(*Stizostedion lucioperca*)

Depredador típic de peixos, però moltes vegades prefereix alimentar-se dels cadàvers d'aquests. Va ser introduïda a la Baells cap a 1993, i les seves poblacions han anat creixent progressivament, bé que actualment sembla que tendeixen a estabilitzar-se.

Bavosa de riu

(*Salarias fluviatilis*)

Pertany a la família dels anome-nats burrets marins. És un indicador de la qualitat de les aigües. La població d'aquesta espècie –que es troba en forta regressió als seus hàbitats naturals– a l'embassament de la Baells, originada per una introducció de fa una dècada, es manté bé. Cada any s'hi han observat individus joves, de vegades molt abundants. No tenim, en canvi, cap dada recent del tram de Llobregat situat entre la cua del pantà i el Collet.

Lluís Cabanas

FARMÀCIA

LABORATORI D'ANÀLISIS CLÍNQUES

Josep Viladés

Tel. 93 822 70 13 - 08694 GUARDIOLA DE BERGUEDÀ